

Покора. Покора

КУПИТИ

Німеччина програла Першу світову війну, поки лейтенант 6-го батальйону шлезьких піонерів Алоїс Покора лежав без тями в берлінському шпиталі. Опритомнівши, він зрозумів, що старий світ безповоротно зник, а його змінив геть новий, у якому йому, Алоїсові, ще треба знайти місце. Він завжди був самотнім і зневаженим, змушеним повсякчас доводити свою значущість. Але тепер, маючи чотири роки бойового до свіду, у новій революційній реальності він стане цінним надбанням хоч для спартаківців, хоч для фрайкорпсерів, хоч для поляків, які будують незалежну державу. Та чи хоче сам Алоїс доєднуватись хоч до когось? Може, його єдина мета - бути поряд з вимріяною Аґнес?

Щепан Твардох пропонує читачеві витончену інтелектуальну гру, запрошує у час і простір, де вассерпольська звучить одночасно з німецькою, а головний герой змушений у цій мішанині мов, культур, суспільних обмежень і очікувань шукати себе

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ

ЧАСТИНА 7

ТИ НАДІ МНОЮ БІЛЬШЕ НЕ ВЛАДНА

Я забув про тебе, Агнес, а зараз ти сидиш тут, за столиком у Kaiserkrone, у цій нечуваний навіть як на прогресивний 1921 рік короткій суконьці з єдвабного шифону, заклавши ногу на ногу, на столику перед тобою стоїть келих секту, хоч радше шампанського, ти сект ніколи не любила, тож певне шампанського, поруч філіжанка кави, в руках у тебе книжка, оправлена в зелену матерію, тож напевне це той томик Рільке, котрий ти так любила.

Я не бачив тебе три роки.

Іди додому, Еммо, кажу дружині, Емма питає, що сталося, ми ж мали йти до Waldschloß на фестини, я ж тобі казав, що ні, я би собі добре мав, якби хто повідомив Кульріху, що я був на першотравневій демонстрації, Алоїсе, та мова взагалі не про першотравневу демонстрацію. Чи Емма вже бачить, що сталося, чи вже знає, що моя ілюзія нормального життя щойно закінчилась? Це та жінка. Хто то? — питає Емма, я брешу, що ніхто, будь ласка, йди додому.

Не піду я додому, піду на першотравневі фестини до лісового замку. Завжди ходила, від нас було недалеко, ми всі ходили. Вже торік не пішли, бо Карличок був замаленький, а цього року хочу піти. Хочу послухати хори. Карликові сподобаються пісні. І я хочу, щоб ти пішов зі мною. Вип'ємо пива, з'їмо по сардельці, послухаємо хор. Може, поспіваємо.

Не можу, Еммо, не хочу, боюся, що хтось донесе Кульріхові і втрачу роботу, і з чого тоді будемо жити, дівчино?

Емма знає, що я брешу, без слів відвертається і йде, штовхаючи перед собою возик, у якому сидить мій первісток Карлик. Іде не додому,

а в бік вокзалу, вслід за групами під червоними стягами, йде на фес-
тини. Я залишаюсь.

Ти ще мене не помітила, тож я підходжу до твого столика, не знаю, що
маю сказати, тож нічого особливого не кажу, нагло паралізований
і заанімілий, а ти піднімаєш погляд з-над книжки і вже мене бачиш,
хвилю придивляєшся, може, дві секунди, тоді відкладаєш книжку, не
відриваючи від мене погляду. Не всміхаєшся.

Сідай, кажеш.

Я сідаю.

Підносиш долоню в єдвабній рукавичці, закликаючи кельнера.

Замов собі щось, кажеш.

Я прошу чарку горілки.

Кельнер приносить чарку з різьбленого кришталю, ставить переді
мною, наповнює горілкою, а я знаю, що Алоїс Покора, тридцяти років
від народження, Leutnant d. R., Ritter d. E.K. II und I Klasse, молодший
бухгалтер на фабриці мила Пауля Кульріха, що мешкає в Gleiwitz, на
Oberwallstraße 30, чоловік Емми з дому Щигель і батько Карличка
Покори, Алоїс Покора, котрому спокійна, дрібноміщанська екзистенція
мала бути за трофей, відвойований у важкій двадцятирічній боротьбі
за гідність, цей Алоїс Покора перестав існувати.

Моє життя — брехня. Моя дружина Емма, її гарне, молодке тіло, її
тихе і тепле кохання, яке подарувало мені сина Карличка, то все
брехня. Наші маленькі вечори з книжками, з пляшкою солодкого вина,
наші любові в темряві — то все брехня.

А я гадала, чи зустріну тебе тут, кажеш. Навіть розраховувала на це. Та
випий вже свою горілку.

Я перехиляю чарку і геть не відчуваю смаку алкоголю, ніби кельнер
налив мені води, а я знаю, що не налив, знаю, що п'ю алкоголь.

Мовчу, бо ти не дозволила мені говорити. Я хлопець, котрому ти багато років тому наказала стояти навколiшки під дверима твоєї спальні і слухати, як ти плачеш.

Приходь завтра ввечері до моєї старої оселі, кажеш, приходь о восьмій. І оплати рахунок, бо виглядає на те, що ти маєш із чого жити. Встаєш, забираєш свою торбинку і йдеш, переходиш Wilhelmstraße і зникаєш у брамі кам'яниці, де я колись жив.

Я плачу і повертаюсь додому. На мурах кам'яниць iще висять рештки агітаційних плакатів від плебісциту, позривані, очевидно, що ми обоє, Емма і я, голосували за Німеччину, демонстраційно викидаючи польські агітки перед фабрикою, аби Herr Kullrich бачив, що ми вірні вітчизні німці. Зрештою, я б за німців голосував добровільно і без примусу, бо в плебісциті бракувало змоги проголосувати за Freistaat Oberschlesien, а людина, якою я був ще хвилину тому, до розмови з тобою, не могла би голосувати за Польщу, за Польщу міг голосувати хіба якийсь брудний гірняк чи роботяга, або спартаківець, хтось такий, як мої брати, не молодший бухгалтер, лейтенант запасу Алоїс Покора.

Мої брати теж голосували за Німеччину, впевнені, що в Польщі не матимуть роботи, але все те вже не мало ніякого значення. Я голосував за Німеччину не з переконання. Коли у «Вандерері» почали з'являтися полум'яні відозви, адресовані всім "Heimattreue Landsleute", я не почувався їх адресатом, я не був вірний жодній батьківщині, не був вірний жодній Vaterland ані жодній Heimat, від початку року взагалі перестав читати газети, окрім "Der Bund", з яким, очевидно, крився вдома, ніколи не дозволяв собі розкластися з фрайштатерською газетою в шинку чи на роботі. Німецька пропаганда у «Вандерері» і польська в «Католику» чи «Робітницькій газеті» ображали навіть такий скромний розум, як мій, зрештою я голосував за Німеччину, бо так випадало голосувати людині, що хотіла належати до суспільного стану, до якого я прагнув належати, я старанно витер із пам'яті польські тексти, написані до польських часописів у студентські роки. Так було, але зараз обов'язки стану, місто Gleiwitz, Польща, Німеччина, Корфанти, Улицька, Купка, Пронобіс, Урбанек, плебісцит, гайматтроєри, сепаратисти, обурливий лондонський план виплати

воєнних репарацій — все зникло, Агнес, бо ти захотіла повернутися в моє життя.

Місто затерлось перед моїми очима, люди втратили обличчя, розмилися стіни, капелюхи, шапки, берети, мундири французьких альпійських стрільців на розі Wilhelmstraße і ринку, червоні першотравневі прапори, хтось зі мною вітається, я не відповідаю на повітання, іду вперед, минаю свою гімназію і конвікт, виходжу на зелені поля, туди, де ми ходили на прогулянки зі Смільом фон Каттвіцем, проминаю цегольню і нарешті виходжу до річки, всі черевики вже перемащені багном, сідаю над рікою і не можу перевести подих, ніби щось страшними лещатами здавило мені грудну клітку, ніби поряд розірвалось артилерійське стрільно, вогонь котрого вижер увесь кисень з повітря, порозривав перетинки у вухах, і ми залягаємо на дно окопу, непереможені, але поглушені, хапаємо повітря широко роззявленими ротами, ніби витягнуті з води риби.

Я не знаю, скільки там сидів, не знаю, коли встаю, повертаюсь додому, нарешті зупиняюся перед кам'яницею, котра ще хвилину тому була моїм домом, сходи, двері до оселі, Емма вже повернулася з фестин, мабуть, трамваєм. Сидить у кріслі в салоні, в моїй улюбленій зеленій суконьці, я бачу, що плакала. Карлик бавиться дерев'яними кубиками на дивані, а я більше не можу обманюватись і вдавати, що заслужив на це життя.

Де ти був?

Понад рікою.

Що то була за жінка?

Ніхто.

Не бреши, Алоїсе. Я не дурна.

Ні, Емма не дурна. Емма закінчила тільки народну школу, Емма була на службі в багатих людей, ночами розповідала мені, як тричі мала міняти службу, бо лапи чергових панів виявлялись надто липкі, на

службі в багатіїв Емма навчилась манер багатіїв, навчилась добре говорити німецькою, навчилася всього, що треба було навчитися, аби на вечерях у панства Кульріхів, куди нас уже двічі запрошували, не дратувати господарів та інших гостей, Емма, ідеальна для когось такого, як я, винесеного понад стан, але скромного походження, бо ж не вийшла б за мене дівчина з доброго дому, та Емма не шукала в мені суспільного просування, Емма в мені кохала мене самого. В тобі є делікатність, якої я ніколи не бачила в жодному чоловікові, сказала. Не соромишся плакати при мені. Ненавидиш насильство і гвалт. Говориш тихо. Ти дбайливий і добрий, тому я тебе кохаю, а не тому що ти маєш добру заплату в того Кульріха, бо її можеш щохвилини втратити, а делікатність і добрість, які маєш у собі, не втратиш, хіба почнеш забагато пити, але я думаю, що ти не почнеш, сказала. Бо ґозола якось забирає з людини добрість і делікатність, я це не раз бачила. Так що можеш пити, кожен мусить щось для себе мати, тож як любиш, то пий, але не забагато.

Я не запив.

Я боюсь, Алоїсе, каже Емма, а я не маю відваги сказати їй правду, кажу лише, що мене болить голова, що мушу задрімати, йду до нашої спальні, вкладаюся до ліжка і лежу з широко розплющеними очима, чую, як Емма про щось говорить із Аною, але не знаю, про що говорять, лежу, вдивляючись у стелю. Чую власне серце, цокання годинника і чую, як Емма крутиться по хаті, чую плач Карличка, плач затихає, нарешті засинаю, вранці прокидаюся раніше від усіх і виходжу до роботи на фабриці мила значно раніше, ніж зазвичай. Емма ще спить, я її не буджу, на роботі сиджу довше, ніж треба, і думаю лише про тебе, Агнес.

Я не гадав, що ти з'явишся в моєму житті, а раптом ти є, знову є, і знов я нічого в цьому житті не розумію. Чи я тебе кохав, Агнес, чи, може, тільки віддавав тобі честь?

Повертаюся з роботи, Емма годує Карлика на кухні, я кажу, що мушу лягти, бо мене болить голова, Емма нічого на те не відповідає, я лягаю, але не можу заснути, випиваю дві чарки шнапсу, лежу і дивлюся в стелю, нарешті встаю з ліжка, роздягаюся, миюся, вдягаю найкращий

одяг, який маю. Коли виходжу зі спальні, Емма стоїть у передпокої. Ани нема. Паулєк і Пийтер, мої зведені брати, граються в дитячій.

Йдеш до тої жінки?

Я не відповідаю.

Я знаю, хто то, Алоїсе. Я не дурна.

Я мовчу.

Якщо ти зараз вийдеш, то коли вернешся, нас тут уже не буде. Ні мене, ні Карлика. Якщо зараз вийдеш, це означає, що ти геть не такий, як я - думала. Я тебе покохала, бо ти був добрий і делікатний, я старалась розуміти, але якщо зараз вийдеш, якщо зараз підеш до неї, то ти дурний, злий і невдячний, ти не розумієш, що маєш добре життя, ти дурний, як ви всі, як дурний і злий був мій батько, бо бив маму, аж поки не загинув, і я геть не жаліла, що він загинув, бо був злий, розумієш?

Емма говорить німецькою, бо це поважні справи, тож і я німецькою відповідаю, німецькою мені краще брешеться.

Я мушу туди піти, мушу з'ясувати, то нічого такого, Еммо, то просто історія з давніх років.

Не бреш, Лойзічку. Не бреш. Всім бреш, сам собі бреш, але мені не бреш.

Я мушу піти, Еммо, бо вона... Та жінка, я її в житті не торкнувся, і зараз ні... То не так, ніколи нічого між нами не було, розумієш, Еммо? Не в цьому сенсі. Вона ж заміжня, то все не так. Я лише хочу з нею поговорити, лише це, бо завдяки їй став тим, ким став, я їй це винен, Еммо, хочу просто поговорити з нею.

Якщо ти зараз вийдеш, Алоїсе, то нас тут не буде, коли повернешся. Я не дурна. І я не буду тут сидіти і чекати, і дивитись, як ця жінка вертається в твоє життя, як починає в твоєму житті займати місце. Як

бере тебе собі, як іграшку, ніби купила собі котика або песика, така панянка з доброго дому, хто ми для неї, людська мерва, ти для неї іграшка, розумієш? Я на таке не згодна, Алоїсе. Я теж маю свою гідність. Нам було добре разом, мені і тобі. Я справді знаю, хто вона, Алоїсе. Я не дурна.

Я не питаю, звідки знає, і чи знає, а чи здогадується, щось розриває мене зсередини, ніби мене кіньми роздирають. Я підходжу до неї, хочу її торкнутись, поцілувати, але то так, ніби пробував стиснути в руках гранату, запальник якої вже сичить, ніби пробував обійняти його так міцно, щоб він не вибухнув.

Я й так не заслужив на це життя, кажу, це не було справжнє життя, лейтенанта запасу, кавалера Залізних Хрестів першого і другого класів, у цивільному житті молодшого бухгалтера Алоїса Покори, чоловіка і батька, що мешкає на Oberwallstraße 30 не існує, його немає і ніколи не було, то лише ілюзія, брехня, вдавання.

Я ілюзія, Алоїсе? — питає Емма. Карлик несправжній? Ми люди, Алоїсе, а не якась твоя іграшка, ми не актори в театрі чи Lichtspiele, ми не герої одного з тих твоїх романів, ми не герої, з якими автор, котрий їх прописує, може зробити, що захоче, ми люди, Алоїсе, ти не можеш так просто нас перекреслити, бо тобі раптом стало затісно в дрібноміщанському житті. Тобі здається, що ти кращий за це? За таке життя? Кращий за мене, за свого сина? Що ти покликаний до чогось більшого, кращого, Алоїсе, бо вчився в Breslau, бо те хтиве брехло заплатило за твою гімназію? Ми жили добре, нормально, а ти зараз хочеш це знищити? Такі люди, як ти чи я, мають дякувати долі чи Богу, коли їм випаде таке життя, як наше, бо більшість таких мають стократ гірше життя. А ти хочеш це перекреслити? Отак просто? Бо тобі належить щось ліпше, Алоїсе? Бо хочеш бути парубком у тої злої жінки?

Еммо, я лише йду з візитом.

Не бреш, Алоїсе. Я знаю, хто вона.

Емма не хнипає, але сльози течуть по її щоках.

Якщо вийдеш, Алоїсе, то нас тут уже не буде, коли ти повернешся, повторює, а я виходжу, мені недобре, у мене холодні долоні, я пітнію, але виходжу, бо ти сказала мені, що я маю прийти до тебе увечері, тож я йду, хоча знаю, що Емма не жартує.

Замикаю за собою двері, збігаю по сходах, не запалюючи світло, виходжу на вулицю. На вулиці стоїть Ана, нервово курить цигарку. Зупиняє мене.

Алоїс, що ти робиш, ти нїи мош розуму? Як ти вигльондош, хобись бебока увідзьол. Мислиш, же Емма то до шпасу годо? Йо вьим, яко она є, то нїи ма якось мєско фрелька, керий можеш робіць, що ті сє подобо, она тим праснє, ані нїи бидзєш ведзьол кеди.{143}

Ich muß jetzt gehen, Schatzi,{144} кажу, справді мушу. Ана знизує плечима і крутить головою.

Йо жєх мисляла, іже тись нїи є такі гізд як вшийске хлопи, Алоїс. Емма мо рєхт.{145}

Я її не слухаю, відвертаюсь і йду до тебе, Агнес, дорогою, котру навіть моє тіло знає напам'ять, цією дорогою я ходив до гімназії після того, як мусив виселитися з конвікту і оселився в тебе, а тепер усе інакше, альпійські стрільці в беретах, кулемети на кожному розі, плакати плебісциту, трамваї, більше машин, багато вже на гумових шинах, тоді авто було рідкістю, світ змінюється так швидко, але байдуже на плебісцит, байдуже на авта, байдуже на трамваї та нові імпозантні кам'яниці на Wilhelmstraße, коли я починав гімназію, то вся ліва сторона аж до Bogenstraße стояла порожня, там росла трава, а зараз там повно три- і чотириповерхових сецесійних будинків із вежками, стуко, еркерами, мансардами і люкарнами, плоди роботи таких людей, як мої брати і старий Покора, та живуть там не вони, а хтось, кого я останні два роки невдало намагався вдавати, на кам'яницях незначущі вивіски і плакати, перукар, Weinhandlung Kantorowicz, Stimme für Deutschland,{146} нарешті прийшов, брама, сходовий майданчик, сходи, двері до помешкання, де я провів три роки, три роки біля тебе, Агнес.

Стукаю, ти відчиняєш.

Одягла той само єдвабний халатик у японські візерунки, який був на тобі, коли я вперше побачив тебе голою, сім років тому, за кілька днів після того, як вибухла війна, котра вбила старий світ. Халатик підперезаний пояском, і мені здається, що під ним на тобі немає нічого.

Я не знаю, звідки знаю, але знаю відразу, відчуваю, що ти в оселі сама.

Заходь, кажеш, відвертаєшся і йдеш до салону. Ходи за мною. Заходжу. Меблі накриті простирадлами, світло приглушене, в повітрі курява.

В салоні ти відкрила тільки один фотель, решта меблів досі накрита. Сідаєш на ньому, кладеш ногу на ногу, я стою перед тобою.

На коліна.

Словом як батогом. Я не бачив тебе три роки. Цілим моїм тілом пробігла дрож.

На коліна, повторюєш, голос як ножем, я хвилю вагаюся, бо ж можу не ставати, ти ж мене не змусиш, не маєш в руках пістолета, нічим не можеш мені погрожувати, але я стаю. Чому стаю? Чи хочу? Стаю поволі, на запилюжену підлогу, на обидва коліна і опускаю погляд. Моє серце перекачує кров із такою силою, що я відчуваю пульс у скронях, на лобі, в горлі, в грудях.

Три роки, Алоїсе, кажеш. Три роки і нічого, навіть листа?..

Чому перестав мені писати? Тобі здавалося, що можеш просто так від мене вирватися? Ти хотів від мене вирватися, хотів від мене втекти, Алоїсе? Я піднімаю голову.

Я не...

Я не дозволяла тобі говорити. Дивитись на мене теж.

Опускаю погляд, ти мовчиш, відчуваю на собі твій погляд, пече, пече, пече.

Кого ти бачиш, коли дивишся на мене, доволі високого, не дуже пропорційно збудованого тридцятирічного чоловіка з попелястим волоссям, яке зараз потемніло від брильянтину, що його стягує, з ріденьким вусом, в простому сірому одязі, в сорочці з жорстким комірцем, у темній краватці.

Встаєш, робиш кілька кроків, стоїш наді мною.

Ти без мене ніщо, навіть не ніхто, чи ти цього не бачиш? — питаєш, але я знаю, що зовсім не чекаєш відповіді. Я тебе створила, ти завдяки мені став кимось, завдяки мені зміг бути кимось, а ти вибираєш життя під боком якоїсь неотесаної дівки, котра навіть добре не говорить німецькою. Робиш їй дитину? Молодший бухгалтер Покора? Ти нащо був у тих окопах? Нащо був у Берліні, з Люксембург і Лібкнехтом, в тій шкіряній куртці, нащо? Ти хотів бути кимось? Лише я могла зробити тебе кимось, а ти від мене втік.

Стоїш переді мною, я бачу твої стопи, не наважуюсь підняти голову, але тоді ти хапаєш моє підборіддя і підносиш моє лице, і я бачу тебе, бачу тебе, ніби бачу вперше, обрис твоїх грудей під єдвабом халатика, м'які лінії твого підборіддя, твоє коротко обстрижене волосся розсипається над вухами, твої злі очі.

Я розлучилась. Зрозуміла, що Готтроп мене не заслуговує, не заслуговує мого товариства, моєї уваги, моєї близькості, мого тіла.

Я відчуваю тепло, коли ти це кажеш, Агнес, ніби твоє розлучення має заповідати мені щось добре, але я відчуваю це дуже глибоко, воно заховане під страхом, під усім дрожем, що страшними хвилями пробігає через мене, через кавалера Залізного Хреста першого і другого класів, що стоїть на колінах перед жінкою, перед якою не має жодної причини стояти на колінах.

Ти б хотів побачити моє тіло, Алоїсе?

Хотів би, відповідаю.

Мусиш на це заслужити. По всіх цих роках. Забув про мене?

Ніколи про тебе не забував.

Але однаково живеш, ніби ти ніхто. Ніби забув. Молодший бухгалтер Алоїс Покора. Не цього я від тебе сподівалась. Ти міг значно більше. Розчарував ти мене, Алоїсе. Дуже сильно розчарував. Що ти зробиш, аби побачити моє тіло, Алоїсе?

Все, відповідаю — і відчуваю, як щось в мені лускає, руйнується, ніби я уві сні лізу на високу скелю, і та скеля руйнується під пальцями, і я лечу в прірву.

Ти раптом смієшся, відпускаєш моє підборіддя, відвертаєшся, відходиш на кілька кроків.

Все, Алоїсе? Насправді все? Лише для того, щоби побачити моє тіло? Знаєш, мені вже не двадцять років, а ти вже не той бідний незайманець, яким був. Ти змінився, Алоїсе. Закладаюся, що в Берліні ти мав жінок пачками, а ще й зараз ця мала тутешня дівуля, котру ти запліднив і з якою гніздишся в тій дрібноміщанській осельці, дитина, робота, бухгалтерія, яке то жалюгіддя. А я колись думала, що ти маєш у собі зерно величі, бухгалтере Покоро.

І зараз хочеш зробити все, аби побачити моє тіло? Ти ж знаєш, що не дозволю тобі до себе торкнутися. Справді все?

Все, Агнес, шепочу, все, вдивляючись у підлогу, шепочу і не наважують підняти погляд, я ще тут, але ніби мене немає.

Чую шелест єдвабу, коли ти розв'язуєш пояс халатика, і чую, як зсуваєш його з плечей, і здогадуюсь, що ти стоїш переді мною гола, знову, а я не наважуюсь підняти на тебе погляд.

Я не розумію владу, яку ти наді мною маєш, Агнес, і, не розуміючи, цілком їй підлягаю, хоч і не хочу. Я хотів клякнути перед тобою, коли

йшов сюди, а тепер уже не хочу, але клякаю.

Можеш глянути, Алоїсе. Але тільки хвилину.

Я підношу погляд. Ти стоїш переді мною гола, а я хотів би сказати: і що з того, я бачив багато голих жінок, в Емми гарне тіло, гарніше, ніж твоє, Агнес. Я хотів би це сказати, але не можу, бо бачу тебе голою.

Я дивлюсь на тебе і десь під сум'яттям, під серцем, що колотить, як перед штурмом, в мені навіть є якась цікавість, чи твоє тіло змінилось. Чи ти народила дитину? Нічого не помічаю. Ти гарніша, ніж образ, який я запам'ятав з минулого. Стегна, груди, живіт, щелепа.

Надивився?

Ти підходиш до мене.

Кручу головою. Б'єш мене відкритою долонею в щоку Алоїса Покори. Ти ніколи раніше не була Алоїса Покору.

Очі вниз, кажеш, і Алоїс Покора опускає погляд. Відходиш, піднімаєш халатик, одягаєш.

Котра година? — питаєш. Алоїс Покора дістає з кишені камізельки мій дешевий годинник, відкриває, зараз восьма тридцять дві, каже.

Чудово. Роздягайся, наказуєш.

Мені роздягатись? — дурнувато запитує Алоїс Покора. Ти даєш йому чергового ляпаса, не символічно, а насправді, сильно, аж мені голову відкидає, пече. Від Святвечора 1918 року, коли мене в кузові вантажівки везли розстрілювати, ніхто мене не вдарив, ніхто не міг, нікому б я не дозволив, ніхто й не хотів, у тихому сірому житті на узбіччі люди не б'ються.

Ти дурний, Алоїсе? Я тобі сказала роздягнутися. Вже.

Тож Алоїс знімає піджак, тремтливими руками розстібає жилетку, розстібає гудзики сорочки і знімає її через голову, скидає черевики,

панчохи, розстібає штани, знімає штани, залишається в коротких кальсонах.

Все, кажеш. До кінця.

Мене заливає гаряча хвиля, я вперше в житті почуваюсь так, ніби маю зомліти від внутрішнього хвилювання, моє лице паленіє, серце колотить, долоні і стопи холодні та спітнілі.

Роздягайся, тихо сичиш, роздягайся, молодший бухгалтере Покоро, але вже.

Чому в тебе така влада над Алоїсом Покорою? Чи ти чимось так мені прислужилася, чи зробила мені щось таке добре і великодушне, що я натомість винен тобі відданість і послух? Чи Алоїс колись отримав щось від тебе? Ти бачила в мені зерно величчя? Ти бавилась Алоїсом Покорою, ніби вчила пуделя фокусів. Емма мала рацію, такі, як я, можуть бути лише іграшками для таких, як ти. Більше за мене тебе цікавила влада, яку ти мала наді мною, і зараз, люта, що на час її згубила, ти мстиш за ті роки, коли я був від тебе вільний. Всі ті книжки, які я читав, аби бути тобі партнером у розмові, всі ті дискусії, в яких ти мені показувала, як я небагато знаю, як небагато означаю, ті розбудовані, багатоповерхові насмішки, тоді твій чоловік, усе те, що ти мені зробила, Агнес, а я тривав у тій шанобі перед тобою, в тому безпідставному закоханні, і зараз я це розумію, розумію, але однаково не можу вирватись. Стільки років, п'ятнадцять років мого життя у твоїй тіні, з твоїм обличчям, виораним у моїй пам'яті, і я жодного разу не запитав себе, чи ти була мені союзником чи ворогом у цій боротьбі за гідність, у війні, що складає моє життя.

Черговий ляпас, мене пече лице Алоїса Покори. Знімаю кальсони, залишаюся цілком голий, але тебе не цікавить моя голизна, Агнес, тебе не цікавить моє тіло, а тільки моя слабкість. Я голий не так, як буваю голий перед Еммою, котра кохає моє незграбне тіло, перед тобою я голий для того, щоби бути нижче. Я дрижу, стою перед тобою на колінах, дрижу, а ти тормосиш моє волосся, ніби тормосиш собаку, і я раптом тішуся з того, що ти мною задоволена. Пам'ятаю, ти завжди так робила.

А тепер поцілуй мої стопи, Алоїсе. Віддай мені належну честь. Зроби це. Я нахиляюсь і цілую твої стопи, Агнес. А зараз так і будь, кажеш, і я завмираю лицем до землі, з вустами там, де ще хвилину тому були твої стопи, але їх немає, бо ти виходиш із салону. Я чую, як хтось стукає у двері.

Pünktlichkeit!{147} — весело кричиш до когось за дверима, ідеш через коридор, відчиняєш двері, а той хтось заходить, тож я підриваюся, бо ж не буду голий стояти навколішки посеред твого салону, це вже занадто, роззираюся, шукаючи свого одягу, немає, тож зриваю з якихось меблів запнуте біле простирадло, заслоняюся тим простирадлом, я хотів би утекти, заховатись, може, в моїй старій кімнаті, де потім мешкав Гайнріх Готттроп, але не встигну, ти повертаєшся, твої стопи і чийсь взуті стопи ступають скрипучими дошками в коридорі, ви заходите до кімнати, ти і Діоніз Браун-Товянський.

На Діонізі цивільні бриджі, заправлені у високі, зашнуровані спереду черевики для верхової їзди, та ще кітель від незнаного мені мундиру, запнутий широким офіцерським поясом із портупеею, на поясі кобура, на голові круглий кашкет із польським орликом.

Діоніз — остання особа, якої я сподівався тут, у тебе, не знаю чому, я ж сам вас познайомив, коли він приїхав зі мною до Gleiwitz з Breslau. Ну прошу, прошу, пан Алойзи Покора, сміється Діоніз, говорить німецькою, а ти вторуєш йому в тому сміху, чому ви смієтеся з Алоїса Покори, що вам зробив Алоїс Покора?

Цілий Алоїс Покора складається з ненависті, впокорення та безсилої люті, Алоїс Покора добре знає цей стан, він пам'ятає його з гімназії, але чому він приходить на Алоїса Покору зараз, після всього, що той перейшов, що пережив, після окопів, після відірваних ніг Кізеля, після того, як стояв навколішки в снігу, а фрайкорпсер притискав мені ствол до чола, і після того, як із цього всього я зміг утекти до звичайного життя, до маленького життя з Еммою і Карличком, котрі, може, іще чекають там, так недалеко, за квадранс пішки, вистачить вийти, вибігти, розштовхати їх і вибігти.

Але стоїть, притискаючи до грудей простираadlo, голий і смішний, а Діоніз скидає простираadlo з двох крісел і ви сідаєте на них, ти, Агнес, дуже близько від Діоніза, а він кладе руку тобі на стегно.

Так, Алоїсе, кажеш, не витріщайся так, правда, ми коханці. Були коханцями ще до війни, тоді, коли ви приїхали до Gleiwitz у 1913, пам'ятаєш? Ох, люба, які ж то були інші часи.

Я раптом пригадую собі те все, ми вчотирьох сиділи за столиком у садку Kaiserkrone, неподалік від столика, за яким я побачив тебе нині, ти, Діоніз, Готттроп і я, Діоніз декламував Верлена, а тоді, коли Готттроп тебе провів, Діоніз пробував намовити мене піти в бордель, я відмовився, а Діоніз кудись зник.

Та ж не міг він піти до тебе, Агнес, я ніколи в це не повірю, коли це було, вісім років тому, в іншому світі, ми носили інший одяг, жили, граючи цілком інші ролі, на іншій сцені, і я маю повірити, що він пішов до тебе, а ти його прийняла, ніколи в це не повірю, навіть не знаю, чи кажу ці слова вголос, чи вони лише лунають у голові.

Ну, тоді була тільки одна ніч, я вже раніше заручилася з Готттропом, та він ніколи мене не вабив, а в Діонізі є якась сила, що мене захоплює, може, тому що він поляк, є в цьому щось романтичне, тоді ми багато років не бачились, хоч листувалися, я відчуваю, що сльози течуть по моїх щоках, ох, не плач, Алоїсе, я знаю, що тобі, певно, нелегко це витримати, але так воно є, Діоніз потрапив до мене, шукаючи тебе, і, хоч минуло вже вісім років, виявилося, що повітря між нами далі тремтить, нічого не змінилося, а що нічого й не стало на заваді...

Люба моя, але ж ми тут не на те, щоб обговорювати питання нашого алькову, каже Діоніз своєю бездоганною німецькою, каже театральню, звертається до Агнес, але то я адресат тих слів, тож ми тут не на те, щоб обговорювати питання алькову, хоч зізнаюсь, коли ти мені оповіла, що наш любий Алойзи в тебе закоханий, ніби Северин фон Куземський у Ванду фон Дунаєв, то спершу не повірив, бо мені здавалося, що таку парафілію зарезервовано для людей високого походження і великої відповідальності, котрі в алькові прагнуть

відпочити від трудів свого життя, прагнуть на хвилю віддати комусь віжки.

Ні, Алоїс то геть інший випадок, кажеш йому, а я почуваюсь паралізованим, нащо ви робите цей показ переді мною, нащо? Але ти продовжуєш, Агнес. У ситуації, про яку ти говориш, динаміка влади насправду інша, бо там принижуваний жінкою вдовольняє свої потреби, тож насправді це вона йому служить, вона виконує його бажання, не навпаки. Алоїс просто ще давно тому, коли вперше в житті мене побачив, ясно зрозумів, що не є і не буде мене гідний, а я зрозуміла, що він зробить для мене все. Алоїс не має з того приємності, не отримує ні винагороди, ні задоволення. Хочеш побачити, Діонізе? Ну то дивись.

Ти встаєш, Агнес, тоді показуєш мені пальцем на підлогу перед собою і кажеш: на коліна, Алоїсе.

Діоніз нетерплячий і роздратований. То вже забагато, Агнес, досить, каже. Ти своє довела, але попри це він мені потрібен, то залишмо альковні питання, бо ж пан Корфанти так просто не залишить питання цього обманутого плєбісциту, сьогодні вночі починаємо тут щось велике і хтось такий як він, офіцер, до того ж двічі відзначений Залізним Хрестом, а ще й тутешній, шлезяк, буде нам на вагу золота, якщо не в полі, то принаймні з погляду пропаганди і...

Так думаєш, Діонізе? — перебиваєш його, смієшся. Думаєш, він може вам на щось придатися, цей бухгалтер, затурканий дрібноміщанськими забобонами, котрий вдає, що його немає? Він навіть те своє сіре життя не має відваги оборонити від мене. Поглянь, Діонізе, якого то кшталту людина. Я тобі покажу.

На коліна, Алоїсе, на коліна, і я дозволю тобі поцілувати свої стопи. А тоді будеш дивитись, як ми...

Я більше не можу це слухати.

Нагло в мене входить якась сила, а може, не входить, а лиш вибухає, може, й раніше в мені була, а зараз лише розривається якоюсь потугою,

інакшою, ніж раніше, потугою, якої не знаю, або такою, яку лише забув. Чому, Агнес, я всі ці роки кохав тебе попри твою жорстокість?

Що я отримав від тебе натомість?

Я бачу мій одяг, закинутий у куток, відпускаю простирадло, мене не обходить, що я голий, тягнусь по свої речі, на коліна! — кричиш, Агнес, але я тебе не слухаю, натягую кальсони, одягаю решту вбрання, не дивлюсь ні на тебе, ні на Діоніза, ти підходиш до мене і кричиш, на коліна! — а я чую, що в твоєму крику є страх, ніби ти раптом нажахалась того, що я не виконую твого наказу, ти пробуєш дати мені ляпаса, та я хапаю твою руку в повітрі, міцно стискаю пальці, це боляче, ти сичиш, я відпускаю, відштовхую тебе, це кінець, Агнес, це кінець, ти наді мною більше не владна.

Ти наді мною більше не владна, бо тебе не існує.

Так, переді мною стоїть якась Агнес Готторп, тридцять чотири роки, розлученка, десь там живе, має зграбне тіло, звичайні риси, але ця жінка не має нічого спільного з тобою, Агнес, з тобою, котра була мені товаришкою всі ці роки. Я виліпив собі тебе так, як люди створили собі образ Бога за людською подобою, зводячи в абсолют свої фантазії про добрих і справедливих батьків, так само я створив собі тебе, жінку, котра мене кохає і опікає, жінку, з котрою я в безпеці, бо вона поведе мене світом, буде сильна, справедлива, буде, як Бог, добре винагороджувати, а зле карати, в моєму світі ти заступила Бога, але тебе не існує, Агнес, існує лише ця знуджена, багата, зіпсована міщанка, котру збуджувала гра, забавляння зі слабким безборонним хлопцем, тож ти розкошувала в тому, що можеш мати мене для себе за ніщо, нічого від мене не потребуючи, так само, як мала б домашнього песика, він просто є.

Ти наді мною більше не владна. Скільки рис я тобі надав? Як добродушно приписав тобі непересічний розум, мудрість і доброту, всюди, де ти ховала від мене правду про себе, я бачив твою велич і піднесеність. І нагло ніби ввійшов до сілоамської купелі, і обмився в ній, не бачив, а зараз бачу, бачу тебе такою, яка ти є, ти і твої гарні

сукні, успадковані багатства, твоє розлучення, вже розумію, чому ти повернулась.

Все моє тіло дуднить від пульсу, але десь глибоко всередині я відчуваю спокій.

Діоніз стоїть, спираючись на стіну, придивляється, як я взуваюся, змірює мене поглядом, ніби судить, ніби виставляє мені оцінку, Агнес приголомшена, Агнес, раптом зацікавлена, не розуміє, що коїться, не розуміє, звідки я маю сили, якщо хвилину тому клякав перед нею, голий, я теж не розумію, але, може, просто маю таку силу, бо подумав про тебе, Еммо, бо подумав про життя, яке ти мені дала, про нашого сина, про те, що хочу бути просто кимось звичайним, кимось нормальним, маю на те право, те, що я народився в нужді, не означає, що я мушу вибирати лише поміж нуждою і величчю, можу бути кимось настільки маленьким, що майже ніким, але кимось і жити, ціле життя переді мною, я хочу бачити, як зростають мої діти, я можу, вільний це робити.

Виходжу.

Верни сюди! — кричить Агнес. Верни сюди і проси пробачення!

Я виходжу, збігаю по сходах і знаю, що вже не вернусь. На вулиці спираюсь на стіну і зітхаю, глибоко, мені бракує повітря. Задихаюсь, але десь всередині відчуваю спокій.

Діоніз збігає по сходах за мною. Алойзи, послухай мене, говорить польською, послухай, зачекай, то нічого, мене взагалі не обходить, що ти робив із тою німецькою вар'яткою, я маю для тебе справді серйозну пропозицію, ми знаємо, що ти був членом ОФК, але також знаємо, що ти допомагав нашим людям із ПВО із закупками, знаємо про ті карабіни і гармату, тож загалом трактуємо твою службу в ОФК як нашу агентурну роботу, тому я вже погодив цю справу з Альфонсом Згжебньоком...

Я не знаю, хто такий Альфонс Згжебньок, бо таки знаю, хоч би й з брошури Пронобіса, котрий досконало описав, які то порядки

були після першого повстання у пана Згжебньока. Як то не знаєш, Алоїсе, хапає мене за плече, обіймає, де ж ти ховався три роки, я не вірю, що не знаєш, може, не хочеш знати, я командир відділу в Команді Захисту Плебісциту, так чи інакше, нам дуже бракує таких, як ти, фронтових офіцерів із профільним вишколом, станеш капітаном, майором, ким там захочеш, бо нині заповідається справжня війна, з Польщі їдуть машини зі зброєю, чи ти думав, що ми так просто віддамо німцям усі ці копальні лише на те, що вони собі так наголосували, це зараз починається, нині вночі, розумієш, трохи повоюємо, німців тут геть немає, чекатимуть союзників, а союзники пальцем не ворухнуть, французи за нас, за тиждень будемо на Одрі, тут буде Польща, Алоїсе, тут і в Ополі, але нам для того потрібні люди, подумай, з якими картами вступиш у гру, в новій Польщі для таких, котрі тут собі заслужать, знайдуться посади і почесті. І знаєш, то ж не буде справжня війна, бо з ким, з тими деморалізованими бульбашами з Апо? Вони покидають карабіни, як тільки нас побачать, цього разу ми добре озброєні, є гармати, кулемети, бронепοїзди, це не буде, як першого разу, але й не такі бої, як в окопах, трохи поганяємо по вулицях, постріляємо, ти піонер, то можемо тебе дати до Ошка, ти знаєш, хто такий Роберт Ошек, мабуть, вдаватимеш, що не знаєш, матрос, справжній матрос, моряк, але тутешній, в Сосновці надбав собі броневий автомобіль, і ти міг би...

Дай мені спокій, дай мені спокій! — кричу, скидаю його руку зі свого плеча, дайте мені всі спокій, я не хочу ніякої війни, я хочу жити, я вертаюсь додому, то була помилка, не треба було взагалі приходити.

Алоїсе, я б тебе знайшов так чи інакше, ти для мене цінний, ти для мене важливий, Алоїсе...

Я відвертаюсь, не слухаю його. Йду вгору по Wilhelmstraße, в бік ринку, йду до тебе, Еммо, йду розповісти тобі правду і попросити пробачення, бо нічого не сталося, я не зрадив тобі, я її майже що не торкнувся, я молодший бухгалтер Алоїс Покора, Leutnant der Reserve, Ritter des Eisernen Kreuzes II und I Klasse, коли мій син виросте, я розповім йому про війну, подарую внукам свої ордени, і внуки будуть гарно говорити німецькою, і скажімо, року 1950, коли мені буде майже

шістдесят, на Святвечір у нашій квартирі на Oberwallstraße збереться ціла родина, діти з сім'ями, може, прилетять на ту вечерю літаючими автомобілями, мабуть, доти вже вигадать автомобілі, що літають, як аероплани, тож прилетять онуки, буде крісбаум, ґешинки, діти чимось побавляться, чим там діти бавитимуться за тридцять років, мій син Карличок, дорослий і гарний, сам дочекається нащадків, усе це може статися.

Діоніз кричить: не дурій, заспокойся, то серйозна справа! — але не йде за мною, а я йду майже напромаць, ліхтарні світять, хтось мене про щось запитує, мабуть, сприймаючи за п'яного, бо я розхристаний, краватку і комірець поклав до кишені, якщо вони підуть за мною, якщо підуть за мною до нашого дому, Еммо, то я їм просто не відчиню, не пущу їх, Аґнес не піде, але якщо Браун-Товянських захоче вплутати мене в справу, яка мене не обходить, з якою я не хочу мати нічого спільного, то я йому не відчиню.

Переходжу ринок, це моє місто, мій світик, ніхто його в мене не відбере, це наш світ, Еммо, твій, мій, Карличка, ми не потребуємо Берліна, не потребуємо Німеччини ані Польщі, нам вистачить простого міста, ні маленького, ні великого, таке моє Gleiwitz, де я нормально житиму.

Моя кам'яниця, тобто не в тому сенсі, що я нею володію, але моя, бо я в ній винаймаю оселю, де ти зараз, мабуть, все одно чекаєш мене, моя Еммо, мабуть, іще чекаєш із нашим сином Карликом, котрий такий смішний і солодкий, однорічний хлопчур, вгодований, здоровий, брама, вартовий вітає мене по нашиму, щинсць Боже, пане Покоро, я не можу його від того відучити, йому здається, що може не говорити до мене німецькою лише тому, що чув, як ми з Еммою говоримо по нашиму, ніби він рівний нам, ніби рівний мені, хоча ж ні, бо я офіцер запасу, молодший бухгалтер Алоїс Покора, котрий зараз зізнається своїй дружині Еммі в усій правді та повернеться до того доброго, звичайного, простого життя, яке мав ще хвилю тому, в неділю меса в Allerheiligen, тоді на каву до Врака чи до Вікторії, або ще кудись, навіть до Kaiserkrone, по роботі часом пиво в Bierpalast і тоді тихі, спокійні вечори, Карличок уже цілком добре спить, кладемо його

в колисочку, а самі можемо читати, пити солодке вино від Тропльовіца, на яке мені вистачить, бо я заробляю марки, сходи, заходжу до оселі і вже знаю.

В кухні сидить лише Ана.

Алоїс, ино ньи рич, бо Пийтер і Паулек юж спьом.

Wo ist sie? — питаю. Де вона?

Нема її, ідіоте, німецькою відповідає Ана, слова як вістря з гартованої сталі. Я навіть не пробувала її зупинити. Вона не дурна. Вона читала ті твої листи до тої жінки, ідіоте, за кого ти її мав, за кретинку, яка з таємничих причин дозволить тобі писати листи в шухляду, яку ти замикаєш на ключ, і навіть не зазирне? Та ж вона з нашого світу, ідіоте, чи в нашому світі є місце на такі великопанські манси, як таємниця кореспонденції?

Куди вона пішла?

Не знаю, Алоїсе, а якби й знала, то і так бих ці ньи педзяла. Я вже Пийтра і Паулька не будитиму, але вже завтра нас тут також не буде.

Що за маячня, Ано, підеш поневірятися, на вулиці жебратимеш із хлопцями? Ти здуріла?

Повернуся в Nieborowitz, додому.

І думаєш, що Марийка і старий Покора тебе так просто приймуть?

Ти від нього нічим не кращий, Алоїсе. А може, навіть гірший. Думаєш лише про себе. Ти для себе цілий світ, лише твої внутрішні переживання мають значення. Як ти міг їй таке зробити?

Я наливаю собі гожоли, повну склянку, випиваю одним духом.

Як ти можеш таке казати, я тебе прийняв під свій дах, утримую, працюю на цій роботі, аби ти мала що жерти, і ті бахурі, і Емма, і Карличок...

Я вже знаю, хто ти є, Алоїсе, каже Ана. Як ти міг їй таке зробити?

Ньи є жесь лепши од фатра, ніц. Ютро нос сам ньи бидзе. Morgen werden wir nicht hier sein. Завтра нас тут не буде, Алоїсе.

Я забираю пляшку, йду в спальню і п'ю, поки не втрачаю притомність.

Коли прокидаюся, надворі ще рано, п'ята тридцять, скоро час іти на роботу. Розплющую очі і секунду не знаю, де я, і не знаю, що сталося, а тоді раптом усе проявляється мені усім своїм жахом. Немає Емми і Карлика. Через мене. Вона пішла, і я не знаю, де її шукати.

Ани, Пийтра і Паулька вже немає. Я залишився сам, лише я і похмілля.

Запарюю зернову каву, перевіряю, чи є що їсти, лише старий хліб і молоко, кришу хліб, заливаю гарячим молоком, сиплю туди цукру, такий буде сніданок.

Твоя відсутність, Еммо, відсутність нашого Карличка — то ніби втрата ноги чи руки, чи якоїсь іншої частини мене; від того, чого немає, залишилась велика кривава рана. Що я зробив, що я зробив, що я зробив... Нащо вирішив, що завалилось моє життя, яке досі здавалось усталеним уже назавжди, чому я пішов до неї, до жінки, котра ніколи не мала для мене нічого доброго, для котрої я був іграшкою і нічим більше?

Голюсь нетвердими руками, вдягаюся, виходжу на вулицю. У хлопця з газетами беру «Вандерер», з дурної звички, завжди беру, майже ніколи не читаю. На першій сторінці великий заголовок Oberschlesien in Aufruhr, заворушення на Верхньому Шлезьку, далі пишуть, що зупинено весь залізничний рух, перерізано телефонні й телеграфні лінії, ні, не маю сили це читати, якось і без мого читання той Шлезьк поділять, щось там віддадуть польоком, Рибнік і Пщину, або все віддадуть, або нічого, не маю на те сили, не маю сили на ту політику, хай би вже закінчилась, хай вже встановлять ті кордони і хай вже буде спокій, хай вже ніхто не бігає з карабіном, хай поліція займеться бандитами, хай роззброять робітників, бо зараз далі якась пиятика, після неї колотнеча, перед війною її вирішували б кулаками, але нині

закінчується стріляниною і киданням гранат. Хай вже те все закінчиться, хай настане нормальний світ, в якому молодший бухгалтер Алоїс Покора зможе спокійно ходити на роботу, повертатися з роботи додому, по обіді випивати чарку шнапсу і закурити цигарку, і випити бонкава{148}, спокійний світ, в якому не буде ніякої Агнес, лише Емма, діти, робота, довгі стовпці рахунків, гельтак, в неділю меса, і не треба вірити ні в якого Господа Бога, зрештою, я можу й вірити, якщо це буде ціна за спокій, за звичайне, гідне життя.

Заходжу в контору. Ніхто не працює, всі стоять групками і балакають про те, чи польоки зайдуть до Глівіц, чи не зайдуть. Я вітаюся з ними і зразу помічаю, що сталося щось значно важливіше, ніж заворушення на кордонах з Польщею, дивляться в підлогу, відвертають погляди, нарешті один муркає, що Kullrich мене чекає в себе в кабінеті, то я йду, стукаю, представляюся, Herr Kullrich, тут Покора...

Зайти! Я заходжу, Kullrich сидить за бюрком і дивиться на мене з відразою і люттю, яких я ніколи не бачив у його очах. Хтось із тріском зачиняє за нами двері.

Добридень, Herr Kullrich, кажу невпевнено.

Добридень? Добридень?! — кричить Kullrich. До стіни і розстріляти, а не добридень!

Aber, Herr Kullrich...

Я тебе запрошував до свого дому, большевику! Дав тобі роботу! Обдарував дружбою! Записав до партії! Ти гірший за поляків, спартаченку! Певно, шпигуєш для них, так?

Але пане Kullrich, який большевик, яке шпигування, я ніколи в житті, я воєнний ветеран, я...

А це що, собака ти брехлива, це тоді що?! — кричить і бере фотографію зі стільниці і кидає її мені під ноги.

Ну, придивись добре, хто на цьому фото.

Підходжу, вантажівка, червоні знамена, Люксембург, Лібкнехт, обоє Сальмакіс, усі мої гвардійці та я, в чорній шкіряній куртці, з великим маузером на поясі.

Я відчуваю, як мої нутрощі скручуються так, що більше не витримаю, в мені раптом здійснюється хвиля нудоти. Я забув про цю фотографію, її зробила Баронеса, а я забув, що ця фотографія взагалі існувала, вона була в кишені шкіряної шоферської куртки, яку в мене забрали перед нездійсненим розстрілом на леваді під Берліном, я забув, що існувала Баронеса, а зараз фотографію тримає в руках мій працедавець, котрий ненавидить комунізм і любить Імперію, член DNVP, справжній гайматтроєр Herr Kullrich. Я не витримую, відвертаюсь і блюю, блюю на підлогу, виблювую з себе сніданок із кави, молока й сухого хліба. Kullrich щось верещить, ти комуністична свинюка засрана, шарпає кобуру під пахвою і нарешті дістає свій старий револьвер моделі 1883 і стріляє в мій бік, але не влучає, я не знаю, чи хотів влучити, чи ні, але постріл мене витверезує, я розумію, що мені вистачить цього попередження, кидаюсь тікати, вибігаю з кабінету Кульріха, той стріляє в мене ще раз, я вже розумію, що не можу розраховувати на останню виплату, пробігаю коридор адміністративної частини фабрики мила і вибігаю на вулицю, нутрощі скручені, важко дихаю, я все втратив, усе.

Добридень, Алоїсе, чую за спиною голос Сміля фон Каттвіца.

Різно повертаюсь, так, це він. Я не бачив його, відколи втік із його мисливського палацка два з половиною роки тому, він не пробував зі мною зв'язатися, ні, це не може бути правдою, спершу Браун--Товянський, тепер він.

Я дивлюсь на нього без слова, хоч мій рот широко роззявлений.

Він стоїть, одягнений, як усі вони завжди, трохи по-військовому, а трохи ні, очевидно окопні бриджі, обшиті брунатною шкірою на колінах і сідницях, окопні, але новенькі, гірські черевики і високі онучі кольору, ідеально підібраного до бриджів, що ніколи не буває у складських мундирах, зате піджак цивільний, зелений, мисливського крою, з чотирма накладними кишенями, до того тірольський

мисливський капелюшок із фазанячим пером і, мабуть, з кабанячою щетиною. Немає військового пояса, ні кобури, але нижні кишені мисливського піджака напхані й важкі, в одній, мабуть, якийсь кишеньковий пістолет, в іншій щось округле, то, може, англійська яйцеподібна граната.

Він підходить до мене, кладе руку мені на плече, перепрошую, Алоїсе, я знаю, що це було брутально, але я знав, що мушу вирвати тебе з такої дрібноміщанської екзистенції, може, й не мав давати ту світлину, але подумав, що ти людина іншого ґатунку, ти хтось, хто не має бути молодшим бухгалтером на фабриці мила, знаєш. Тобі не потрібна така робота, коли світ палає.

Я вже розумію, звідки Агнес знала про Берлін, про революцію, про шкіряну водійську куртку.

Ходи, та ж не будемо говорити на вулиці, ходи звідси, швидко, пішли до Врака, пам'ятаєш, як ще в гімназії туди ходили? Ти бачив газети? Поляки вночі вдарили.

Там іще замкнено, шепочу, розбитий, ніби зовсім зник, ніби мене не було. Чи я все втратив? Усе?

Ходи, мені відчинить, не бійся.

Ми рушаємо на ринок, я йду за ним, ніби оглушений. Врак замкнений, але Смільо колотить у двері так довго, що з вікна висовується трохи розпатлана голова старшої пані, ох Herr Major von Kattwitz, прошу, прошу, вже відчиняю, вже відчиняю, відчиняє і дійсно пускає нас досередини, тоді замикає, бо для інших відчинено лише з десятої. Пану як завжди чорну і подвійний коньяк, а для пана Покори?

Я не знав, що вона знає моє прізвище, а не лише з вигляду, але так, то ж мале місто, воно росте, але досі маленьке, я живу неподалік, працюю, чи, радше, працював у Кульріха, ми кілька разів були тут із Еммою, хоч тут було трохи задорого, як на наші дрібноміщанські можливості, мені кави, кажу слабким голосом, на що Смільо додає, але

прошу моєму товаришу також коньяк, він мусить підкріпитися, а я не маю сили заперечувати, хоч і не знаю, чи зможу проковтнути алкоголь.

Отримуємо замовлення. Я не п'ю.

Ти мені тоді розбив серце, приятелю, теплим голосом каже Смілю. Я опускаю погляд. Мій тріумф за ці три роки втратив вагу, висох, зужився і перестав бути актуальним.

Ти розбив мені серце, але я все розумію. Може бути складно вийти поза філістерські уявлення про кохання, зрозуміти, що жінка труїть справжню чоловічу енергію своєю вологістю, що жінка насправді нищить чоловіка...

Смілю, що ти за дурниці говориш, тихо перебиваю.

Добре, добре, лишимо цю тему. Я з іншої причини змушений був позбавити тебе цього джерела дрібного прибутку, вирвати тебе з дрібноміщанського життя. Я зараз майор у певному спеціальному підрозділі. Цілком таємному, я тобі про нього все розповім. Ми називаємось Spezialpolizei des Oberschlesischen Selbstschutz. Це прекрасний підрозділ, дух справжнього братерства. Як там, в окопах. Лише вибрані вояки, з різних фрайкорпсів, з Marine-Brigade Erhardt, з Freikorps Roßbach, еліта серед еліт.

Я п'ю каву, заледве ковтаю, шлунок далі стискає від блювоти.

Нам узагалі не вадить, що ти був комуністом. Себто мені не вадить, Гавенштайнові про це, певно, казати не будемо, або скажемо найбільше, що ти був соціал-демократом, це прийнятно, бо за Спартака йому ще спаде на гадку тебе розстріляти, вони такі трохи легкі на руку, швидкі ставити людей до стіни і розстрілювати, а нам цього не хочеться. Мені ж не вадить, що ти був комуністом, мені важливіше те, що ти маєш досвід вуличних боїв, що ти досвідчений практик у цих боях, бо в нашій діяльності це таки важливіше від Залізних Хрестів з окопів, то інша війна, війна без лінії фронту, війна, сказав би, кавалерійська, радше стилет, пістолет і бомба, ніж карабін і багнет, розумієш? Наші вивідачі проводять розпізнання, знаходимо

реєстровців, конспіраторів із Польської Військової Організації, тоді на них нападаємо і громимо, хіба що вони через своїх агентів знайдуть нас швидше, минулого тижня я втратив п'ятьох людей, бо порушили конспірацію нашої квартири в Cosel, позакидали всередину гранати і банку з бензином і спалили моїх товаришів, і така то війна, розумієш?

Я киваю головою, заледве його слухаю, стараюся зрозуміти, яке тепер буде моє життя.

Поляки вдарили сьогодні вночі. Маємо одного з них, притиснули, і він усе видав, зрештою, ми й раніше мали про все не найгірше уявлення і з прикрістю стверджую, що перевага за ними, в них краще організовано конспірацію, більше збройних людей, ми їх не зупинимо, поки не надійде якась підмога з Райху, як знаєш, французи на їхньому боці, якщо захочуть, зможуть дійти навіть до Одри. Поки прийде підмога з держави, мусимо радити собі тими силами, які тут маємо. Поліція нічого не варта. Нам треба більше людей на місці, а ти говориш і польською, і вассерпольською, будеш ідеальний.

Смілю, дайте мені спокій, просто дайте мені спокій, шепочу. Я не хочу ніякої війни. То ти сказав Агнес про Берлін?

Якій Агнес? — фальшиво дивується Смільо.

Агнес Готтроп, з дому Новак. Добре знаєш, якій Агнес, Смілю.

А, тій Агнес, із тих Новаків, у котрих ти квартирував у гімназії, каже, очевидно, що міг їй розповісти щось, може бути, так, я з нею бачився кілька днів тому, вона вислала мені телеграму, що вертається на Шлезьк, і так, звісно, бачились. Вона мені навіть розповідала про твою дивну прихильність до неї. Але до речі, Алоїсе, ти мені потрібен, а ти тут і так уже не маєш життя в місті, ти ж як знаний спартаківець не знайдеш тут жодної пристойної роботи, якщо Kullrich знає, то завтра всі знатимуть, ніхто комуніста не працевлаштує, хіба на шахті, але ж тобі Notabitur і студії для того й були потрібні, щоби йти під землю, як твій батько, правда? А якщо будеш працювати з нами, то, знаєш, якраз потрапиш у той світ, у ті структури, і я тобі гарантую, що вже ніколи звідти не вийдеш. Це важкий шматок хліба, але захопливий

і, попри небезпеки самої служби, гарантує повну безпеку поза службою. Ми не залишимо товаришів напризволяще.

Сидить так, розвалившись у кріслі, попиває свій коньячок, хоч зараз восьма ранку, і пояснює мені, що однією світлиною зруйнував моє життя, тому що міг. Якраз це робить.

Ти зруйнував мені життя, Смілю.

Широко розводить руки. Ох, любий мій, ти сам собі його зруйнував, що то була за гадка приєднатися до тих людей, до ворогів усього, що добре, гарне і шляхетне, до ворогів німців і Європи? Це твоя провина.

Ти міг дозволити мене там розстріляти, шепочу. Я міг померти там, із ними. З Frau Новотни. З Сальмакіс, із Баронесою. Я не заслужив на цю мить доброго життя і слушно її позбавлений, або я сам себе позбавив, щоб самого себе покарати за те, що не помер на тій галявині.

Смільо схиляється до мене, всміхається. Ти міг залишитися зі мною, тоді. Коли ми приїхали сюди з Берліна. Я врятував тобі життя. Ти мені це завинив. А тепер твоє життя належить мені. Ти належиш мені.

Встаю.

Я тебе про це не просив. Ти не мусив рятувати мені життя. Я того не потребував. І це не перша пропозиція, яку я нині чую. Я зустрів Браун-Товянського, знаю його ще зі студій у Breslau, ми разом...

Я знаю, хто то, перебиває.

Браун-Товянський хоче, щоб я приєднався до них, він керує підрозділом у якійсь Команді Захисту Плебісциту, хоче мене підвищити до капітана.

Ну бачиш, очевидно, можеш приєднатись і до поляків, якщо раптом зрозумів, що тобі ліпше бути поляком, каже Смільо в риторичній манері, ніби брав участь в університетських дебатах і вдавався до якихось Шопенгаверових прийомів. Але нащо тобі в такому разі були

гімназія і вища школа, поляком ти міг бути, як твоя сім'я, і без того, ти ж міг вийти з конвікту і не повернутись, ніхто б тебе не зупиняв. Ти міг вийти і найнятись на роботу сліпарем, але ти лишився, пережив усі впокорення від того хлопчика, не пам'ятаю, як його звали. Та й поза тим, хіба не вважаєш, що вони можуть тут виграти?.. Звісно, зараз можуть дійти навіть до Одри, здається, їхні терористи попідривали якісь мости, але тут жоден порядний німець не спатиме спокійно, ми рушимось, рушаться фрайкорпси, суцільні стріляні чоловіки, приїде Oberland і решта, і дамо полякам під хвоста. І тоді хочеш бути на їхньому боці?

Я не хочу бути на жодному боці, Смілю. Він мене зовсім не слухає.

І нащо, аби тепер знову доводити полякам, що ти добрий і гідний поляк?

У нас це все вже в порядку, ти ввійшов у наш істинний німецький спір про форму реальності, може, ти й був спартаківцем, але німецьким, може, ми б тебе за те й розстріляли, але як німця. Залиш польське буття своїм братам, своєму батькові, в них то виходить природно. Ти стільки праці вклав у те, щоби стати німцем, справжнім німцем, справжнішим навіть за тих, що народились німцями, бо за вибором.

Мій батько і брати на плебісциті всі голосували за Німеччину, відповідаю, мій батько служив під Седаном, в уланах, отримав Залізний Хрест, кажу, але за секунду думаю про щось інше, про те, що Смілю має рацію. І це мені раптом здається куди важливішим, ніж польське повстання.

Ні, я не був в'язнем у конвікті. Я міг вийти, втекти, щохвилини, не в квінті чи сексті, а в кварти, коли мені було тринадцять, я міг утекти від принижень, і потім, вже коли жив на квартирі, також міг утекти, міг заробляти собі на життя працею своїх рук, я сам собі винен, що залишився, що не мав у собі того гарту духа, внутрішнього почуття гідності, щоб стати кимось відповідальним за себе, кимось самокерованим, підметом, а не тільки предметом, завжди, відколи фарор Шольтіс прийшли до нас на кухню і сказали моєму татувлькові...

Я й зараз не мушу тут сидіти. Я можу встати, вийти, можу бути підметом. Das Subjekt. Це я.

Я не вступлю у твій фрайкорпс, Смілю. Я не фрайкорпсер. Я взагалі ніхто, я не спартаківець, не корфанцьор, не демократ, не ліберал. Я навіть не Алоїс Покора, я кропива, вирвана з доброго ґрунту, щоби звільнити місце для корисних рослин. Я нікуди не належу.

Ну, не плач так над собою. Твоє життя належить мені, Алоїсе. Я можу з ним зробити, що захочу.

Я знаю, Смілю. Ти вже зробив з моїм життям, що хотів.

Твоє життя належить мені, Алоїсе. Ти мій.

Це неправда. Моє життя моє. І в цьому моєму житті я, Алоїс Покора, більше не хочу тебе бачити, ніколи.

Як хочеш, Алоїсе. Але не повертайся до тієї квартири на Oberwallstraße 30.

Смільо приязно всміхається, в його голосі немає підлого вдовolenня.

Не повертайся до тієї квартири на Oberwallstraße 30, бо кам'яничник, той чоловік на прізвище Golombesk, уже довідався, що в нього мешкає небезпечний спартаківець і що він мусить негайно змінити замки під страхом звинувачення в підтримці большевиків, сам розумієш. Тут немає нашого війська, половина Апо складається з поляків, а друга половина — боягузи, ледарі та скапарі, але в Gleiwitz вистачає патріотів для того, щоби пан Golombesk не хотів зажити слави спартаківця.

Я не знаю, чи він міг так зробити, я не знаю, чи це можливо, але не можу його витримати, ні хвилини більше не можу його терпіти, ні його, ні цю каварню, ні його голос, мушу вийти, мушу вийти звідси, мушу звідси втекти, відвертаюся, відчиняю двері, виходжу з каварні на глівіцький ринок, видихаю, видихаю.

Троє французьких вояків п'ють каву з бляшаних горнят, сидять на бордюрі біля накритого брезентом кулемета.

Стає щораз тепліше, почався травень і закінчилось моє життя.

Я йду до кам'яниці, в якій знаходиться моя оселя, піднімаюсь по сходах, біля дверей пан Golombesk майструє коло замків, а я не хочу з ним говорити, тож розбігаюсь і з розбігу вдаряю пана Golombesка плечем, перш ніж той встигає зорієнтуватися, що сталося, пан Golombesk кричить, я вриваюсь в квартиру, яка добрих два роки була моїм домом, але вже не є, біжу в кімнату, тягнуся за піч, дістаю загорнутий пістолет і кокаїн, який я ще тоді, так давно тому, отримав від Сміля і якого відтоді не торкався, як і зброї.

Golombesk ще не встав з підлоги, кричить, кличе на допомогу, але ніхто не спішить йому допомагати, я збігаю вниз, біжу до гінтергаусів, раз не ходять поїзди, то кляйбанка теж не їздить, тож дістаю з комірчини свій військовий ровер на пружинових колесах і їду, їду до Пільховіц, до Шольтіса, на фарі знайду собі сховок.

Не можу їхати головним шосе, це розумію відразу. З боку Сосниці чути постріли, навіть артилерійські, тож я вирішую їхати польовими дорогами, мушу зачекати смерку, в першому ж підліску кидаю ровер і вкладаюся в улоговину під деревом, зараз тепло і сонячно, ще все буде добре, я лежу і дивлюся в небо, мені хочеться пити, але нічого пити, важко, витримаю.

Ще не все закінчилось, я не мушу приєднуватись ні до поляків, ні до німців, як трохи все притихне, я піду до Віліка, щоб він мене забрав до того Пронобіса, скажу, що я ветеран, офіцер, що маю досвід вуличних боїв, що зорганізуємо боївку, якщо вже я не можу мати нормальне життя, то гаразд, можу воювати, але хай то принаймні буде війна за щось, що стосується колективної гідності, до якої я можу прилучитися. Так і вчиню, так і зроблю, може, так відшукаю Емму, котру втратив через власну дурість, все ще може вдатися, мені лише тридцять років.

КУПИТИ